

Сборник с доклади

ПРОМЕНИ В СРЕДАТА ЗА СИГУРНОСТ

*Лятна научна сесия
на Юридическия факултет
24–25 юни 2016 г.*

ВСУ „Черноризец Храбър“

СЪДЪРЖАНИЕ

Петър Христов

ЗА ПРАВНИТЕ ПРЕДПОСТАВКИ НА ПРЕХОДА ОТ
„ОРГАНИЗИРАНА БЕЗОТГОВОРНОСТ“ КЪМ ИНТЕЛИГЕНТНИ
СИСТЕМИ ЗА ЗАЩИТА ПРИ БЕДСТВИЯ 9

Стефан Симеонов

1946 Г. КЪМ ВЪПРОСА ЗА УСТАНОВЯВАНЕТО
НА РЕПУБЛИКАТА В БЪЛГАРИЯ 16

Стефан Симеонов

ПРОМЕНЕНАТА ОБРАЗОВАТЕЛНА СРЕДА И
КОНКУРЕНТНОСПОСОБНОСТТА НА ОБУЧЕНИЕТО
В ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 9.1. „НАЦИОНАЛНА
СИГУРНОСТ“ ВЪВ ВСУ „ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“ 23

Евгени Манев

СИГУРНОСТ НА СОЦИАЛНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ –
„МЕКИ“ ИНСТРУМЕНТИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ 37

Диана Илиева

ЛИНГВОКУЛТУРОЛОГИЧНИЯТ АСПЕКТ НА СИГУРНОСТТА –
ИНТЕЛИГЕНТНА РЕКУРСИВНА СИСТЕМА НА СИГУРНОСТТА 50

Юлияна Каракънева

ОЦЕНЯВАНЕ НА РИСКА В НОВАТА СРЕДА ЗА СИГУРНОСТ 61

Валери Христов

Д О К Л А Д „НЕТРАДИЦИОНЕН ПОДХОД ЗА ИКОНОМИЗИРАНЕ
НА РАБОТАТА НА ПОЛИЦЕЙСКИТЕ СЛУЖИТЕЛИ ОТ МВР,
ВОЕННИТЕ ПОЛИЦАИ И НАДЗИРАТЕЛИТЕ ОТ МИНИСТЕРСТВО
НА ПРАВОСЪДИЕТО“ 72

Десислава Стоева

ЗАЩИТА НА КРИТИЧНАТА ЕЛЕКТРОННА ИНФРАСТРУКТУРА
В ПРОМЕНЯЩА СЕ СРЕДА 78

ЛИНГВОКУЛТУРОЛОГИЧНИЯТ АСПЕКТ НА СИГУРНОСТТА – ИНТЕЛИГЕНТНА РЕКУРСИВНА СИСТЕМА НА СИГУРНОСТТА

Д-р Диана Илиева

Университет по библиотекознание и информационни технологии, София

От края на миналия век лингвистиката активно разработва направление, в което езикът се разглежда като културен код на нацията, а не просто като средство за общуване и познание. Това направление, етимологично обобщаващо лингвистиката (от лат. *Lingua* – език) и културологията (от лат. *cultura* – култивиране, култура, земеделие, възпитание и др. гръцки *λόγος* – дума, понятие, учение), получава наименованието *Лингвокултурология* и изследва реверсивната взаимовръзка между езика и културата. Лингвокултурологията разглежда езика като път, по който може да се достигне до същността на менталността на нацията.

Обект на лингвокултурологията е изследването на взаимовръзката и взаимодействието на културата и езика в процеса на функционирането им, а предметът ѝ са материалната и духовната култура, създадени от човека – тяхната онтогенеза и функциониране в динамика: всичко онова, което представлява езиковата картина на света. Категориалният апарат на лингвокултурологията включва в себе си понятия от сродни научни дисциплини: лингвистика, етнолингвистика, етнопсихология, лингвистика, психолингвистика, когнитивна лингвистика. Националните стереотипи се изучават в различни науки: социология, психология, етнопсихология, лингвокултурология.

Понятията в лингвокултурологията, имайки предвид обекта и предмета ѝ на изучаване, както и близостта ѝ с другите науки, изследващи езика и културата, имат *интегрален и многопластов характер*. С тяхна помощ се разкрива многообразието, сложността на взаимодействието, преплитането и взаимовлиянието на езика и културата. Интердисциплинарният характер на лингвокултурологията изразява общата тенденция на съвременната наука за интегриране на процесите, взаимовлиянието и взаимопроникването на различни области на знанието при изучаване на обект на изследване.

Културните смисли¹, проявяващи се в културните различия, са образно казано

¹ Макар че в българския език думата от м.р. „смисъл“ няма мн.ч., тук я използваме

„безплътни“. За да се проявят като явление на културата, те трябва да се обективират. Това се случва, когато смислите се проявяват в *културните кодове* – чрез думи, символи, паремии, митологии, ритуали и др. Благодарение на тях „това дълбочинно ниво на културата, където осъзнатото се съединява с безсъзнателното и което служи за основа на устойчивата система на смислите и представите, вкоренени в съзнанието и поведението на много поколения, се възприема като менталитет“ (Ерасов, 1996: 20, цит. по Хроленко, 2006: 42).

Да се върнем на многообразието от сродни дисциплини, въз основа на които възниква лингвокултурологията – тя използва синергичния ефект (от гр. *συν* – „съместно“ и гр. *εργος* – „действащ“) от общите предметни области, теории и методологии на изследване. Синергетиката е „междудисциплинно направление на научните изследвания. [...] Същността ѝ се изразява в това, че сложно организирани системи, състоящи се от голям брой елементи, намиращи се в сложни взаимодействия един с друг и притежаващи огромен брой степени на свобода, могат да бъдат описани от *малко на брой съществени типове движение*...“ (ЕЕФН, 2009).² В „Теория на системите“ Д.М. Жилин описва синергията като „сумиран ефект от взаимодействието на два или повече фактора, характеризираш се с това, че тяхното действие съществено превъзхожда ефекта на всеки един отделен компонент в случай, че се вземе предвид тяхното обикновено сумиране“ (Жилин, 2004). *Синергетиката*³ *възниква от теория на самоорганизацията* и развитието на сложните системи от всякакво ниво на организация; обхваща закономерностите от строежа на атома до строежа на вселената. Според законите на синергетиката обединяването на структурите не се свежда просто до математическото действие събиране, а се свързва с припокриване на областите на локализация. Това трябва да се разбира не в контекста на представата, че цялото е равно на сумата на неговите части: то не е по-голямо или по-малко от сумата на частите – *то е качествено различно*. Тук искаме да подчертаем, че според **теорията на организацията** последната се създава за постигане на определени организационни цели и за по-пълно удовлетворяване потребностите на нейните членове, с други думи, тя има социален характер. В основата на тази концепция е идеята, че „*социалната организация не е механичният сбор на нейните членове*. Нещо повече, те не формират механична система, а **сложна социална система**, в която освен формалните има и неформални социални и психологически постъпателно-възвратни връзки и процеси по обратната, хоризонтална и диагонална“. Изучаването на управлението на тези социалнопсихологически процеси е от съществено значение за по-нататъшното повишаване ефективността на организацията (Манев, 2012: 27). Горните редове дават

¹ ЕЕФН 2009; Енциклопедия епистемологии и философии науки. Москва: Канон+, 2009. „Реабилитация“. И.Т. Касавин. 2009.

² *Синергетика* и *синергия* често се използват синонимично (поради общия корен в етимологията). Въвшното *синергията* е свойство на два или повече разнородни, слабо свързани фактора взаимно да усилят действията си (обикновено в положителен смисъл). Дового *синергетиката* е наука, изучаваща процесите на самоорганизация на системите в най-общ смисъл (социални, биологични, кибернетични, термодинамични и др.)

В правописанието използваният термин е *синергия*. Той включва съвместните усилия

възможност чрез принципа на аналогията да се направи изводът, че в основата на социалната организация е заложен постулатът, че **както при синергетиката като теория на самоорганизацията цялото не е сумарно равно на неговите части, а е качествено различно, така и социалната организация не е механичен сбор на нейните членове, а е сложна социална система с формални и неформални социални и психологически връзки.**

Изтъкнатият руски лингвокултуролог Н.Ф. Алефиренко счита, че синергетиката е нужна, за да се преодолее традиционната представа за линейната организация на културнозначимото знание – тя спомага разкриването на универсалните механизми на самоорганизация и еволюция на сложните лингвокултурологични системи с ценностно-познавателен характер. Синергетиката на усояването на дадена лингвокултура за разлика от синергетиката на естествената среда (макар че синергетиката е възникнала именно в естествено-математичната сфера) се разглежда като синергетика от втори порядък. Синергичният подход позволява процесите на възприятието, паметта, вземане на решения, креативно мислене да се тълкуват обемно (нелинейно) в тяхната лингвокултурологична значимост. Синергичните понятия позволяват да се обяснят внезапните качествени скокове в цялостната структура на лингвокултурата като резултат от взаимодействието ѝ с наноелементите (най-малките смисли). Синергетиката може да даде отговор на това как възникват новите културно маркирани смисли (Алефиренко, 2010: 160).⁴ Вещност на синергията на езика, съзнанието и културата обръща внимание още В. фон Хумболт в учението си за вътрешната форма на езика, която в неговото виждане е естествен знаков модел на цялото, опосредстваща процеса на културно ориентираното познание на човека за света и неговото място в него.

Ценността на този модел за лингвокултурологията се определя от факта, че същността му се състои в структуриране на мисълта на основата на първичния образ. И както казва Хумболт, езикът е инструмент, осигуряващ принципно подобие на света за нашето възприятие (пак там). Разбира се, вътрешната форма на езика е елемент на подсъзнанието, тя „изплува“, приемайки в дискурса определени символи – на предметно-изобразителния код, думи – символи, образи – символи, символични компоненти на значението и т.н. По такъв начин езикът в цялото си многообразие представлява естествен образец на сложна, нелинейна, отворена и самоорганизираща се система, което е и предмет на синергетиката. Алегорично, но много точно Алефиренко определя лингвокултурата като неотделима част на всяка етнокултура, представляваща синергично възникнала амалгама от взаимосвързани явления на културата и езика, фиксирана и усвоена от определено етноезиково съзнание. Понякога наричат „лингвокултурата трета семиотична система, в която значите на езика представляват тела на значите на езика на културата“ (Телия, цит. по Алефиренко, 2010: 51). При това езиковите знаци придобиват културно маркирани смисли: *книжен плъх* – човек, без всякакъв практичен опит, *канцеларски плъх* – човек, който се занимава само с писарска работа, не излиза от офиса, *дойна крава* – човек, когото постоянно използват материално, *свещена крава* – нещо, което се почита и е забранено (или някой, който не трябва да се закача), *белязано*

⁴ Алефиренко, 2010: Алефиренко, Н.Ф. Лингвокултурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие. Москва: Флинта, Наука, 2010.

аналогично – човек, за когото има съставено недобро мнение и затова всички негови постъпки правят впечатление, *като магаре на мост*⁵ – човек, който се дърпа, инати, не се съгласява, опъва се и т.н.

Синергетиката като феномен на сложните системи се свързва и с **теорията на системите**. Според един от основоположниците на общата теория за системния подход – английския естествоизпитател и изследовател на социални явления Хърбърт Спенсър (1820–1903), „светът е едно цяло, имашо съставни части, които функционират съвместно“, това цяло е по-голямо от сбора на неговите части и определя тяхната природа (същност). Компонентите (частите) се намират в непрекъснато взаимодействие и не могат да бъдат извън системата (цялото) (цит. по Манев, 2012: 32).

Цял връзка със споменатия по-горе постулат бихме искали да споменем някои най-обща **основополагащи принципи на системата** (Манев, 2012: 36–37):

- Съществува връзка между отделните системни единици като необходимо условие за съществуване на действаща система;
- Свойствата на системата напълно се отличават от свойствата на нейните отделни елементи, но се определят от свойствата на тези елементи;
- Същественото изменение на свойствата на редица системни елементи може да доведе до качествено изменение на цялата система;
- Много важен елемент в отношенията на системата и външната обкръжаваща среда е принципът на *ентропията*, в съответствие с който системата се стреми да изравнява своето състояние с външното обкръжение;
- Всяка система е *иерархична* – в нея съществуват системни единици с различни нива. Сложните системи имат подсистемни елементи; социалната организация се състои от подсистеми, всяка от тях може да се разглежда като система от по-нисък порядък, а тази подсистема може да се разглежда да като система от дадена система с по-висш порядък. Това свойство на обекта едновременно да е и подсистема, и сложна система с наличие на елементи на подсистема се нарича **рекурсивност**. Такава система, която е подсистемен елемент от сложната система и която в същото време е сложна система, се нарича **рекурсивна система**.

Имайки предвид гореизложеното, можем да генерализираме, че лингвокултурологичната система⁶ се явява рекурсивна система на системата за сигурност; сама по себе си тя е сложна система със свой категориален апарат и сложни връзки на йерархична взаимозависимост с голям брой гранични науки и в същото време тя е подсистемен елемент на системата за сигурност на социалната организация.

Връзката на лингвокултурологията със системата за сигурност е имплицитна, а не експлицитна, убежденията, очакванията и вярванията на социал-

⁵ Примерите са според „Български фрази и изрази“. Справочник на използвани фрази и фразеологизми. Електронен ресурс. Достъп на: <http://frazite.com/> (16.04.2016).

⁶ В случая се има предвид целият категориален апарат на младата наука *„Лингвокултурология“* и йерархичната ѝ взаимозависимост (вертикална и хоризонтална) с останалите гранични науки. – Система (гр. *сузема* – цялостност, съединение) – съвкупност на елементите, взаимодействащи помежду си и зависещи един от друг при функционирането си. – *Лингвокултурология* – наука за езика, културата и езиковата комуникация. (Флинта, Наука, 2010).

ната група, като е свързан с нейните възприети и споделени ценности. Така чрез него се предписва желаното в групата поведение, което от своя страна може да бъде манипулирано чрез лингвокултурологичните инструменти. Това рефлектира в сферата на сигурността на организацията.

В предходна наша статия⁷ доказвахме хипотезата, че взаимовръзката между лингвокултурология и сигурност има фундаментална взаимообусловеност и че тази фундаментална взаимозависимост е обективна, има реверсивен характер на връзките култура – лингвокултура – сигурност на социалната организация и дава основание удачно да се изследва лингвокултурологичният аспект на сигурността. Той дава възможност да се разглежда подход за управление на човешкия фактор с „мек“⁸ инструменти в интерес на сигурността на организацията, като се използват съвременни интелигентни методи и средства.

Едно по-заострено внимание към понятието „интелигентен“ ни води до извода, че напоследък то се използва в различни дискурси, при това не с еднакъв смисъл. Етимологията му датира от XVI век и произхожда от лат. *intelligent* – „разбиране“, от глагола *intelligere* – вариант на *intellegere* – „разбирам“; от *inter* – „между“ + *legere* „избирам“ (Oxford Dictionary)⁹. Основното му значение „разбирам“ е залегнало имплицитно и в смисъла на българската лексема „интелигентен“: 1. Който е с високи интелектуални способности; умен, схватлив. 2. Който е образован, културен (Онлайн речник)¹⁰. В руски език лексемата *интелигентный* се обяснява индиректно, в повечето случаи чрез лексемите *интелигент* и *интелигенция* (Ефремова, Ожегов, Шведова)¹¹. В речника на Ефремова лексемата *интелигенция* е представена с етимологичен коментар (лат. *intelligentia*, *intelligentia* – разбиране, познавателна сила, знание, от *intelligens*, *intelligens* – умен, разбиращ, знаещ, мислещ) и обяснение: социална група, професионално занимаваща се със сложен творчески труд. Освен това друго значение на *интелигентный* е „отличаващ се с дълбока вътрешна култура и самостоятелно мислене“¹².

⁷ Илиева, 2016; Лингвокултурология и сигурност – парадокс или взаимозависимост. Научна конференция с международно участие „Право и Интернет“, Бургас, БСУ – 21–22 май 2016 г. (под печат).

⁸ Понятието *твърди мерки* на ръководство се свързва повече с формално-административния подход, който се изразява в строго формално налагане на установените в организацията правила на работа, отношения и поведение, без да се отчитат в необходимата степен „човешките“ отношения. Вж.: Манев, 2016.

⁹ Oxford Dictionary. Електронен ресурс. Достъп на: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/intelligent> (16.04.2016)

¹⁰ Онлайн речник. Електронен ресурс. Достъп на: <http://talkoven.onlinerechnik.com> (16.04.2016).

¹¹ Ефремова, Т.Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. Москва: Русский язык, 2000.

Ожегов, Сергей Иванович, Наталия Юльевна Шведова. Толковый словарь русского языка: 72500 слов и 7500 фразеологических выражений / Рос. АН, Ин-т рус. яз., Рос. фонд культуры. Москва: Азъ, 1992, с. 955.

¹² Интересно е да се отбележи, че в речника на Ушаков (1935–1940) е представено и друго значение на *интелигент*, презрително: човек, чието социално положение се характеризира с безволие, колебания и съмнения. Толковый словарь Ушакова. Д.Н. Ушаков. 1935–1940.

В основата на английския термин *intelligent* е заложено не само значението, свързано с умение да се разбираг нещата (каквато е етимологията) и да се учи лесно, но дори умението да се справяш с нови или трудни ситуации (merit-am-webster)¹³.

Някои употреби на лексемата *интелигентен* в трите езика напоследък обаче имат много по-диференцирано значение от етимологичното и от съвременното лексикографско значение в някои дискурси. Пример в това отношение е представената теза в книгата на Валери Иванов „Интелигентна система за национална сигурност“, че „стремежът за ефективно справяне с военните заплахи и предизвикателства в условия на икономически и финансови затруднения довежда до възникване на идеята в НАТО за така наречената инициатива „Интелигентна отбрана“ (Smart Defence), а ЕС приема аналогичната концепция „Обединяване и споделяне“ (Pooling and Sharing). Тук става дума за всеобхватен подход към изграждане на колективните отбранителни способности, в основата на който са принципите на *коопериране, специализация и ефикасност на системите за управление и оръжейните платформи*“ (Иванов, 2014: 262).¹⁴ Авторът определя и „интелигентната политика в областта на сигурността – непрекъснатото балансиране, синхронизация и поддържане на системата като цяло или на отделните нейни измерения, в предварително зададени, допустими или минимално приемливи параметри“ (Иак там: 218). Очевидно тук понятието *интелигентен* има съвсем лека следа от етимологичното значение „разбирам“ и му се добавя значение на „балансиране, синхронизиране, коопериране и ефикасност“.

Друг пример за неспецифично използване на понятието *интелигентен* е в програмата „Европа 2020“ – десетгодишната стратегия за растеж на ЕС, представена през 2010 година. Това са водещи инициативи за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. „Интелигентният растеж означава постигане на по-добри резултати в ЕС в: образованието (насърчаване на хората да се учат и усъвършенстват уменията си), изследванията/иновациите (създаване на нови продукти/услуги, генериращи растеж и работни места и помагачи за решаване на социалните проблеми) и цифровото общество (използване на информационните и комуникационните технологии)“ (Европа 2020)¹⁵. Смисълът на цитата включва в обема на понятието *интелигентен* образованост, трудова и социална ангажираност, както и повсеместно използване на информационните технологии.

Свършено специализирана е употребата на термина *интелигентен* в дискурса на информационните технологии, по-специално при интелигентните системи. В книгата си „Изкуствен интелект: наръчник за интелигентни системи“ авторът М. Негневски дава кратко и ясно определение за интелигентност (на чийто принцип са създадени IT системите): „*способността да се учи, да се разбира, да се решават проблеми и да се вземат решения*“ (Negnevitsky, 2005: 2).

¹³ Simple Definition of INTELLIGENT: having or showing the ability to easily learn or understand things or to deal with new or difficult situations: having or showing a lot of intelligence. // Merriam-Webster Dictionary. Електронен ресурс. Достъп на <http://www.merriam-webster.com/dictionary/intelligent> (16.04.2016).

¹⁴ Иванов, 2014; Иванов, В. Интелигентна система за национална сигурност. Възможности, подходи, решения. София, 2014.

¹⁵ Европа 2020: Електронен ресурс. Достъп на http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/flagship-initiatives/index_bg.htm (01.06.2016).

Изкуственият интелект е сравнително млада наука. Повечето от основните понятия и идеи за създаване на интелигентни системи са формирани от средата на XX век (скоро след създаването на цифровия компютър през 40-те години) до наши дни. Първата научна разработка в тази област на знанието (на Warren McCulloch и Walter Pitts през 1943 г.) съдържа идеи за физиологията и функциите на невроните, мозъка, както и формален анализ на съждителната логика (или, както също се нарича, „пропозиционална логика“). В средата на миналия век Алан Тюринг публикува статия „Изчислителни машини и интелигентност“ (Turing, 1950), в която изказва тезата, че компютърът може да се програмира така, че да симулира интелигентно поведение. В същата публикация ученият предлага начин за оценка на интелигентността, известен като „Тест на Тюринг“. Идеята, която авторът залага в него, е, че поведението на обект с изкуствен интелект не трябва да се отличава от поведението на човека. Компютърна програма преминава успешно този тест, ако оператор (interrogator), който ѝ задава в писмен вид определени въпроси, не може да различи писмените отговори на програмата от дадените от човек (Negnevitsky, 2005: 2–3).

Въпроси, свързани с физиологията и функционирането на мозъка, изследва и изтъкватият когнитивист Стивън Пинкър – наш съвременник, директор на Центъра по мозъчни и когнитивни науки в Масачусетския технологичен университет, в ментата – професор по психология в Харвард. В книгите си „Езиковият инстинкт: Как умът създава езика“, „Как работи умът“, „Материалът на мисълта“ авторът синтезира най-новите научни открития в лингвистиката, експерименталната психология, еволюционната биология и невро науката, за да даде отговор на въпроса как работи мозъкът и какво представлява езикът. Според изследователя умът е сложна система за невронна обработка на информация, която изгражда мисловни модели на физическия и социалния свят и преследва цели, свързани по същността си с оцеляването и възпроизводството в определена среда. Умът е онова, което мозъкът прави: мозъкът обработва информация, а мисленето е вид изчисление. Умът е организиран на модули (ментални органи), всеки със специализирана функция, което го прави експерт в определена област от околния свят (Пинкър, 2011).

Стивън Пинкър се фокусира върху езика и как чрез него се изразява това, което ни е на ума – и как думите, които избираме, казват повече, отколкото осъзнаваме. Изследвайки начина, по който използваме думите, той стига до извода, че граматиката е свързана с мислите и рационалното, докато ругането например е свързано по-скоро с емоциите. Пинкър вярва, че анализирайки езика, ще можем да разберем какво хората мислят и чувстват, което според нас е особено важно за една социална организация и нейната сигурност. Езикът предава съобщения и е в основата на комуникативното взаимоотношение „говорител – слушател“; следователно езикът функционира винаги на поне две нива – информационно и прагматично. От друга страна, всеки път, когато ругаем, демонстрираме елемент от човешката емоционалност. Когато пък използваме завоалирани изрази, за да прикрием лъжа, за да предложим подкуп или отпратим заплаха, разкриваме аспект от човешките взаимоотношения. Употребата на предлози и глаголни времена се основава върху специфични човешки понятия за пространство и време, а съществителните имена и глаголите се опират на мисловни модели за материя и причинност. Много показателен за изучаването

на процесите, извършващи се в мозъка (*Как работи умът*) и как възникват езиците (*Как умът създава езика*), е моделът, по който децата започват да усвояват родния си език, както и моделът, по който децата учат нов език. Оказва се, че децата проявяват изключителни умения, когато учат език, при това техните резултати са толкова впечатляващи, че разделят научните среди на два лагера – тези, които вярват, че всичко е заложено предварително в хромозомите на ДНК, и такива, които се опитват да открият модели на изучаване, които мозъкът използва (Пинкър, 2013)¹⁶.

Много интересно, от една страна, е твърдението на Пинкър, че умът е организиран на модули, всеки от които има специализирана функция, което го прави експерт в определена област от околния свят, и от друга страна – изводът, до който стига М. Негневитски за създаване на екип за разработване на експертна система: той трябва да се състои от 5 членове: експерт в дадената област, информационен мениджър (knowledge engineer); програмист, мениджър на проект и ползвател (Negnevitsky, 2005: 28–29). Проектирането на експертна система може да се стартира, когато всички петима „играчи“ са се присъединили към екипа. Въпреки това много експертни системи напоследък са разработени на персонални компютри с помощта на експертен софтуерен пакет. Това може да премахне необходимостта от програмист и също може да се намали ролята на информационен мениджър. За малки експертни системи ръководителят на проекта, информационният мениджър, програмистът и дори експертът могат да бъдат едно и също лице. Но участието на всички „отборни играчи“ е задължително, когато се разработват големи експертни системи.

Интелигентните системи са автономни; до XX век включително изкуственият интелект се е разработвал по алгоритъм (в основата на който е известната Булева алгебра – специална алгебрична структура, която съдържа логическите оператори И, ИЛИ, НЕ. Теорията се базира на действия над „съждения“, които се интерпретират или само като верни (=1) или като неверни (=0). В последно време се залага на автономността на интелигентните системи, която позволява да се работи с неопределени, неточни, неясни, размити данни, поради което се налага терминът *размита логика (fuzzy logic)* (Negnevitsky, 2005: 15). Размитата логика е форма на многовариационна логика, чиято цел е да отрази това, което е относително, а не точно. В сравнение с множествата от двоичната логика, размитата логика борови е променливи, които могат да бъдат със стойности между 0 и 1 и не се ограничават единствено до истинни стойности (истина=1 и лъжа=0), така както е в класическата логика. В основата на размитата логика е концепцията за *лингвистичната променлива*; нейните стойности са думи вместо цифри: използва се правилото **IF...THEN** (ако...тогава/следователно) (Пак там: 35–40). Напълно споделяме виждането на Е. Манев, че „използването на лингвистични променливи в този модел е много подходящо и предполага включването на знания от лингвистурологията за създаване на интелигентни системи за сигурност и нейните аспекти“ (Манев 2016)¹⁷.

¹⁶ В трета глава на книгата „Материалът на мисълта“ Пинкър разглежда теорията на Джери Фодор, който вярва, че ние се раждаме с около петдесет хиляди вродени понятия (такъв е средният брой думи, с които говорещите английски разполагат в речника си).

¹⁷ Манев, 2016; Манев, Е. Сигурност на социалната организация – „меки“ инструменти за управление. Международна научна конференция „Промени в средата за сигурност“. Варна, ВСУ „Черноризец Храбър“, юни 2016 (под печат).

В заключение можем да обобщим:

- Понятията в лингвокултурологията имат интегрален и многопластов характер. С тяхна помощ се разкрива многообразието, сложността на взаимодействието, преплитането и взаимовлиянието на езика и културата.
- Езиковите знаци придобиват културно маркирани смисли и в това си качество имат пряко отношение към сигурността на социалната организация.
- Интердисциплинният характер на лингвокултурологията изразява общата тенденция на съвременната наука за интегриране на процесите, взаимовлиянието и взаимопроникването на различни области на знанието при изучаване на общ обект на изследване.
- В основата на социалната организация е заложен постулатът, че както при синергетиката като теория на самоорганизацията цялото не е сумарно равно на неговите части, а е качествено различно, така и социалната организация не е механичен сбор на нейните членове, а е сложна социална система с формални и неформални социални и психологически връзки.
- Лингвокултурологичната система се явява рекурсивна система на системата за сигурност: сама по себе си тя е сложна система със свой категориален апарат и сложни връзки на йерархична взаимозависимост с голям брой гранични науки и в същото време тя е подсистемен елемент на системата за сигурност на социалната организация. Поради това може да се изследва *Лингвокултурологичният аспект на сигурността*, разглеждан като размита рекурсивна система на системата за сигурност.
- Връзката на лингвокултурологията със системата за сигурност е имплицитна – езикът отразява вижданията, убежденията, очакванията и вярванията на социалната група, свързан е с нейните възприети и споделени ценности. Така чрез него се предписва желаното в групата поведение, което от своя страна може да бъде манипулирано чрез лингвокултурологичните инструменти в интерес на повишаване на организационната ефективност и сигурност.
- Лингвокултурологичният аспект на сигурността дава възможност управлението на човешкия фактор да се осъществява с „меки“ инструменти в интерес на сигурността на организацията чрез използване на размити и невронни интелигентни системи.
- Използването на *лингвистични променливи* при размитите интелигентни системи с много подходящо в случаите на включване на знания от лингвокултурологията за изследване на сигурността на социалната организация.
- Синергичният ефект на методологичните инструменти от науки като: лингвокултурология, социолингвистика, когнитология, размита (fuzzy) логика на интелигентните системи, които обичайно не са били разглеждани в симбиоза, имат голяма перспектива за изследване на лингвокултурологичния аспект на сигурността на организацията, което следва да се развива.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Negnevitsky, 2005: Negnevitsky, M. Artificial intelligence: a guide to intelligent systems, Second edition. Addison-Wesley. Pearson Education Limited. 2005, p. 415.
 2. Turing, 1950: Turing, A. Computing Machinery and Intelligence. Mind 59, 236, 433–60 <http://www.abelard.org/tutpar/tutpar.htm>
 3. Алефиренко, 2010: Алефиренко Н.Ф. Лингвокултурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие. Москва: Флинта, Наука, 2010.
 3. Жилин, 2004: Жилин, Д.М. Теория систем: опыт построения курса. Москва: Еди-ториал УРСС, 2004, с. 184.
 4. Иванов, 2014: Иванов, В. Интелигентна система за национална сигурност. Възможности, подходи, решения. София, 2014.
 5. Илиева, 2016: Лингвокултурология и сигурност – парадокс или взаимозависимост. Научна конференция с международно участие „Право и Интернет“, Бургас: БСУ, 21–22 май 2016 г. (под печат).
 6. Манев, 2012: Манев, Е. Глобална, регионална и национална сигурност. София: Софттрейд, 2012.
 7. Манев, 2016: Манев, Е. Сигурност на социалната организация – „меки“ инструменти за управление. Международна научна конференция „Промени в средата за сигурност“, Варна, ВСУ „Черноризец Храбър“, юни 2016 (под печат).
 8. Пинкър, 2007: Пинкър, С. Езиковият инстинкт: Как умът създава езика. София: Изток-Запад, 2007, с. 591.
 9. Пинкър, 2011: Пинкър, С. Как работи умът. София: Изток-Запад, 2011, с. 800.
 10. Пинкър, 2013: Пинкър, С. Материалът на мисълта. София: Изток-Запад, 2013, с. 614.
 11. Хроленко, 2006: Хроленко, А.Т. Основы лингвокультурологии: учеб. пособие / под ред. В. Д. Бондалетова. 3-е изд., испр. Москва: Флинта: Наука, 2006. с. 184.
- ### Източници:
12. Frazite: Български фрази и изрази. Справочник на използвани фрази и фразеологизми. Електронен ресурс. Достъп на: <http://frazite.com/> (16.04.2016).
 13. Merriam-Webster Dictionary: Електронен ресурс. Достъп на: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/intelligent> (16.04.2016)
 14. Oxford Dictionary: Електронен ресурс. Достъп на: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/intelligent> (16.04.2016).
 15. Европа 2020: Електронен ресурс. Достъп на http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/flagship-initiatives/index_bg.htm (1.06.2016).
 16. ББФН, 2009: Энциклопедия эпистемологии и философии науки. Москва: Канон+, РООИ „Реабилитация“. И.Т. Касавин. 2009.
 17. Ефремова, 2000: Ефремова, Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. Москва: Русский язык, 2000.
 18. Комлев, 2006: Комлев, Н.Г. Словарь иностранных слов, 2006. Москва: Эксмо-Пресс, 2000, с. 1308.
 19. Ожегов, Шведова 1992: Ожегов, С.И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 72500 слов и 7500 фразеологических выражений / Рос. АН, Ин-т рус. яз., Рос. фонд культуры. Москва: Азъ, 1992, с. 955.
 20. Универсален онлайн речник. Електронен ресурс. Достъп на: <http://talkoven.onlinerechnik.com> (16.04.2016).
 21. Ушаков 1935–1940: Толковый словарь русского языка / изд. Л. Н. Ушакова. Мос-

ЛИНГВОКУЛТУРОЛОГИЧНИЯТ АСПЕКТ НА СИГУРНОСТТА – ИНТЕЛИГЕНТНА РЕКУРСИВНА СИСТЕМА НА СИГУРНОСТТА

Д-р Диана Илиева

Университет по библиотекознание и информационни технологии, София

Лингвокултурологията е ново направление в лингвистиката, в което езикът се разглежда като културен код на нацията, а не просто като средство за общуване и познание. Тя разглежда езика като път, по който може да се достигне до същността на менталността на нацията. Младата наука използва синергичния ефект от общите предметни области, теории и методологии на изследване на граничните с нея научни дисциплини. Настоящата статия хвърля светлина върху начините, които синергичният ефект дава при мултиплицирането на методологичните възможности на лингвокултурологията не само спрямо сродните ѝ науки, а и други като: сигурността например, използвайки теорията на системите и в частност сигурността като интелигентна рекурсивна система.

Ключови думи: лингвокултурология, сигурност, синергия, теория на системите, интелигентна система, рекурсивна система.

LINGUOCULTURAL ASPECT OF SECURITY – AN INTELLIGENT RECURSIVE SECURITY SYSTEM

Diana Ilieva, PhD

University of Library Studies and Information Technologies, Sofia

Linguoculturology is a new branch of linguistics in which language is seen as a cultural code of a nation and not just as a means of communication and knowledge. It examines language as a path that can reach the essence of the mentality of a nation. This young science uses the synergetic effect of several common subject areas, theories and methodologies researching the scientific disciplines which border on it. This article sheds light on the ways that the synergetic effect gives at the multiplication of the methodological possibilities of linguoculturology not only to its sister sciences but others as well such as security, using the systems theory and in particular security as an intelligent recursive system.

Keywords: linguoculturology, security, synergy, systems theory, intelligent system, recursive system.

ОЦЕНЯВАНЕ НА РИСКА В НОВАТА СРЕДА ЗА СИГУРНОСТ

Доц. д-р Юлияна Каракънева
Нов български университет

Среда за сигурност

Развитието на информационните и комуникационните технологии създаде качествено нова среда за сигурност. Тази среда може да се разглежда с три основни измерения на сигурността:

- Технологично измерение: създаване на глобално информационно пространство;
- Кибернетично измерение: прилагане на нови методи и средства за установяване на информационно превъзходство;
- Хибридни заплахи: използване на комбинация от традиционни и нетрадиционни подходи при разрешаване на конфликти и провеждане на мисии.

Глобалната мрежа, създадена преди десетилетия, се разви до състояние, в което стана невъзможно да се установи тотален контрол по отношение на сигурността. Сигурната система е неработещата система. Информационното пространство еволюира отвъд географските граници и обхвана всички области на критичната инфраструктура на държавите и алиансите. Ценността на информационните активи нарастна неимоверно поради стремежа за пълна цифровизация на държавната и публичната администрация, обществените услуги и дейности.

Новите начини за установяване на информационно превъзходство са свързани с възможността за използване на слабите места в компютърните мрежи и системи и провеждане на целенасочени атаки с цел нанасяне на вреди върху информационното осигуряване на опонента или противника.

Използва се съчетание от конвенционални и неконвенционални средства за управление и разрешаване на политически и военни конфликти [1]. Към старите форми на информационната война и пропагандата се прибавиха кибератаките, чрез които се поразяват не само информационните активи (правителствени сайтове и служби; информационни кампании в интернет; информационни системи на ком-